

Recensioner

Doktoravhandlingar i sociologi

Kamilla Peuravaara, ”Som en vanlig tjej”: Föreställningar om kropp, funktionalitet och femininitet. Uppsala: Uppsala Universitet, 2015

Kamilla Peuravaaras doktorsavhandling skildrar subjektiva erfarenheter och upplevelser av kropp och femininitet hos unga kvinnor som kategoriserats med intellektuell funktionsnedsättning. Avhandlingen synliggör och problematiserar hur sociala föreställningar om normalitet kopplade till kropp och femininitet konstrueras. Teoretiskt hämtar Peuravaara inspiration, begrepp och teorier från fyra olika forskningsfält; feministisk forskning, ungdomsforskning kroppssociologi och disability studies. Intressant nog har inget av dessa fält i någon större utsträckning uppmärksammat unga kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning. Avhandlingen utgår från tre teoretiska perspektiv. Det första utgörs av ett intersektionellt perspektiv med fokus på hur de tre maktordningarna funktionalitet, genus och ålder samverkar. Även om maktordningarna betraktas som likvärdiga ligger tyngdpunkten emellertid på de två första. Det andra utgörs av ett maktperspektiv som bland annat lyfter fram hur maktordningarna bidrar till att skapa inkludering och exkludering och slutligen appliceras ett socialkonstruktivistiskt perspektiv som tar hänsyn till materiella dimensioner.

Normalitet(er), funktionalitet och normativ femininitet utgör avhandlingens tre centrala analytiska begrepp. Normalitet, ses som ett överordnat begrepp som, knyter samman kropp och femininitet genom föreställningar om hur en kropp som tillskrivits genus, funktionalitet och ålder ska se ut och vara, men också vad som förstås som avvikande. Normen utgörs av kvinnor som studerar på den ordinarie gymnasieskolan och deras sätt att klä sig, tala och röra sig i skolan, något de unga kvinnorna i studien på olika sätt förhåller sig till, förhandlar och gör motstånd mot. Funktionalitet synliggör normer kring den ideala och funktionsdugliga kroppen och betraktas i avhandlingen som något som ”görs”. Peuravaara har valt att utgå från begreppet funktionalitet istället för funktionsnedsättning/funktionshinder då det ses som ett vidare begrepp som kan innefatta ”alla”. Funktionalitet är också tätt kopplat till begreppet normativ femininitet som används för att analysera de unga kvinnornas erfarenheter och upplevelser av normer kring femininitet och de förhandlingar som sker.

Metodologiskt är Peuravaara inspirerad av deltagarbaserad forskning och har i sju månader följt en redan existerande ”tjejgrupp” som studerar vid en gymnasiesärskola.

Datamaterialet baseras på både fokusgrupps- och semistrukturerade individuella intervjuer samt fältanteckningar som analyseras utifrån tematisk analys. De unga kvinnorna deltog i utformandet av intervjuteman och frågeställningar bland annat genom att välja ut och reflektera kring bilder hämtade från tidningar de själva läser. De fick också reflektera kring sin fysiska miljö och göra kartor över hur de förflyttar sig. De egna erfarenheterna av att arbeta med deltagarbaserad forskning utgör också utgångspunkt för en kritisk och problematiserande diskussion kring metodologiska och etiska aspekter som återfinns i en av avhandlingens artiklar.

Avhandlingen består av en sammanfattande kappa och fyra artiklar, som alla är ensamförfattade och publicerade. I den första artikeln, publicerad i "Disability and Society", appliceras ett teoretiskt perspektiv på den sociala kroppen. Artikeln visar hur olika sätt att konstruera kroppen är relaterade till uppfattningar om normalitet och betonar behovet av att utgå från ett intersektionellt perspektiv. Den andra artikeln som i huvudsak är empirisk beskriver de unga kvinnornas strategier för att konstruera sig själva som trendiga unga kvinnor och illustrerar de förhandlingar som sker kring normalitet vad gäller kropp, femininitet och ålder. Strategierna visar de unga kvinnornas försök att både sticka ut och smälta in, såväl som att göra motstånd mot och problematisera snäva gränser mellan föreställningar om maskulinitet och femininitet. Artikeln är publicerad i den tvärvetenskapliga antologin "Invisible Girl". Erfarenheter av att bemötas med granskande och kritiska blickar står i fokus i den tredje artikeln som återfinns i "International Review of Sociology". Här utgår Peuravaara från ett normkritiskt och ett queerfenomenologiskt perspektiv som betonar de relationella aspekterna av hur kroppar konstrueras i interaktion med platsen och med andras kroppar. Begreppet "staring" används för att analysera de kritiska blickar som de unga kvinnorna erfar i skolmiljön. Ett annat centralt begrepp i artikeln är "ableist environments" som här främst relaterar till skolkorridoren och bussen till och från skolan, vilka utgör riskfyllda transportsträckor där de unga kvinnorna upplever att stirrandet sker, något som ger upphov till olika känslor såväl som motståndsstrategier hos de unga kvinnorna. Den fjärde och avslutande artikeln, publicerad i "Scandinavian Journal of Disability Research", kan ses som ett bidrag till en kritisk metoddiskussion kring den typ av forskningssamarbete som lyfts fram via deltagarbaserad och emancipatorisk forskning inom funktionshinderforskningen. Med utgångspunkt i erfarenheter från den egna studien reflekterar Peuravaara kring några forskningsetiska och metodologiska dilemman som uppkommit under forskningsprocessens olika faser. Artikeln konstaterar att deltagarbaserad forskning fortsatt behöver diskuteras, inte minst i relation till frågor kring på vems villkor deltagande sker och vem som har rätt att definiera emancipatorisk forskning.

Sammantaget är det en välskriven och väl sammanhållen avhandlingen där det komplexa samspelet mellan de olika maktordningarna genus, ålder och funktionalitet löper som en röd tråd genom alla artiklar. Funktionalitet lyfts särskilt fram som en viktig maktordning att integrera också i framtida intersektionella analyser. Peuravaara har med ett kreativt angreppssätt provat olika metoder för att göra de unga kvinnorna delaktiga, vilket har bidragit till både intressant empiri och ett reflekterande

förhållningsätt kring etiska och metodologiska frågor. Avhandlingens strävan att inkludera och kombinera olika forskningsfält, perspektiv och begrepp är ett både ambitiöst och fruktbart upplägg, men inte en helt enkel uppgift och de teoretiska delarna hade i vissa stycken vunnit på att fördjupas något. ”Som en vanlig tjej” väcker frågor och reflektioner kring föreställningar om normalitet relaterat till kropp och feminitet i en gymnasiesärskolekontext, vilket öppnar för vidare forskning inom ett ännu relativt outforskat område. Den utgör ett värdefullt bidrag till såväl det sociologiska som de övriga forskningsfält den anknyter till. Det är en avhandling som är väl värd att läsa även för olika praktiker, inte minst inom skolans värld, då den visar hur central skolkontexten är för de unga kvinnornas erfarenheter och upplevelser av att vara ”som en vanlig tjej”.

Carita Bengs, fakultetsopponent, Umeå Universitet

Övriga recensioner

Lars-Erik Berg, *Personlighetens socialitet: En berättelse om Jaget, Duet och Miget*. Lund: Studentlitteratur, 2015

I denna neo-Meadianska framställning driver Lars-Erik Berg två huvudsakliga spår. 1) Att det sociala sammanhanget föregår individen, alltså att det är genom socialitet som individualitet uppstår. 2) Att socialitet är något som inte enbart ska förklaras utan också är något som förklarar utveckling av exempelvis identitet och personlighet. I sin framställning väver Berg samman senare års teoretiska arbete med tidigare dito. Resultatet blir ett ramverk som betonar kognitiva och biologiska förutsättningar likaväl som emergens och dialektik vid förståelse av personlighetens socialitet. Genom sin framställning vill Berg reda ut de olika tolkningar som finns av G.H. Meads teori om Jaget, Miget och rollövertagande. Tills sin hjälp har han andra teoretiker såsom Piaget, Hegel, Asplund och Gadamer. Han blandar upp teorierna med exempel från bland andra Leif G.W. Perssons biografi, K.G. Hammars arbete, narcissism, och utrotningslägren under Andra Världskriget.

I introduktionskapitlet framgår att boken har det övergripande syftet ”att se den *mänskliga socialiteten* i dess olika former som en med det centrala nervsystemet samverkande *egen kraft* vad gäller mänsklig *personlighetsutveckling*, istället för att endast se den som en av flera kapaciteter som nervsystemet skapar” (s. 9). Härifrån utvecklas fyra delsyften. Det första handlar om att utveckla socialpsykologins kreativa kärna. Som ett andra delsyfte vill Berg stimulera till tvärvetenskapliga ansatser mellan socialpsykologi, neurologi och kognitionsvetenskap. Det tredje delsyftet innefattar en precisering i innebörden av Meads begrepp Jaget och Miget. Det fjärde delsyftet

handlar om att lyfta in vad Berg benämner som *Homo symbolicus* i personlighetspsykologin. Genom dessa syften vill Berg visa socialitetens betydelse för utvecklingen av personligheten och biologin och därmed problematisera orsaksförhållanden som bygger på omvänd logik. Två teoretiska verktyg för att närma sig denna problematisering är Meads relativistiska teorier om språk och medvetande.

Vid utformandet av en teori om personlighetens socialitet sammanför Berg personlighetspsykologi med socialitetsteori. Genom att kontrastera Meads teori mot exempelvis Gordon Allport och Piaget växer en teori fram där socialitet tycks föregå personlighet. Därmed får begreppet socialitet en framskjuten roll. Med denna utgångspunkt betonas vikten av att inta ett helhetsperspektiv i vilket delarna, det vill säga individer med sina särskilda sammansättningar av biologi, personlighet, språklighet och medvetande, förstås utifrån helheten, förstådd som den interaktion de är inbegripna i, deras socialisering, och samhällets karaktär och struktur. Bergs poäng är att individuation, identitet och personlighet förstått som processer enbart kan belysas genom att studera dem som följer av socialitet.

För att begreppsliggöra denna teori lyfts tre centrala begrepp ur Meads arbeten fram: Jaget, Miget (som är två faser i personligheten) och rollövertagande. Dessa tre ses som förmågor vars utveckling förstås utifrån interaktion med gester (ickeverbala och vokala) likaväl som språkliga nivåer av kommunikation. Personligheten uppstår med andra ord i ”samtalet mellan och inom människor” (s. 42). Berg visar hur Jaget och Miget förutsätter varandra och ger varandra mening. Genom deras kommunikation skapas dialektik mellan process och form, kreativitet och rutin. Samtidigt föds vi inte med denna kommunikativa förmåga – även om vi troligen föds med den biologiska apparat som, med mognad, möjliggör sådan kommunikation. De mer avancerade formerna av språk och medvetande utvecklas från vår basala förmåga till vokala gester. För att konkretisera den teoretiska kopplingen mellan språk, medvetande och personlighet tar Berg upp *Leken som grund för identitet och personlighet* (kapitel 4). Här ges en större förståelse för utvecklingen av kommunikationen mellan Jag och Mig och därmed för utvecklingen av personlighet. Leken karaktäriseras av mångtydighet, rollväxling och rolighet. Den beskrivs vara vägen in i den symboliska världen. Leken är ett forum för att forma identiteter och utveckla medvetande. Här kopplas leken till insocialisering genom att betona hur leken bidrar till förståelse, till att alternativ testas, att vi börjar gestalta oss för oss själva, att man övar upp temporal förmåga, att man odlar kreativitet och att man utvecklar sin reflekterande förmåga. Jag-Mig-kommunikationen utvecklas genom att mötena med andra människor gradvis blir mer socialt avancerade. Individuationen uppstår senare i processen när leken övergått till spelande och när, slutligen, den Generaliserade Andre formats.

Efter att, till en början, ha koncentrerat framställningen på Jaget och Miget övergår fokus till rollövertagande. Denna dubbelriktade förmåga ses som själva förutsättningen för medvetande och senare självmedvetande och personlighet. Här framförs kritik mot felaktiga användningar av begreppet och Berg betonar att rollövertagande sker från elementär, omedveten och oreflekterad nivå upp till utvecklad, reflekterad och avsiktlig medvetandenivå. Det är rollövertagandet på den förra nivån som ger

upphov till medvetande och senare rollövertagande på högre nivå; rollövertagande är en förutsättning för reflekterande intelligens. Berg poängterar att rollövertagande är den häst som drar medvetandets kärra. Han visar hur relationen mellan rollövertagande och medvetande är dialektisk och förankrad i intersubjektivitet. Rollövertagandet som begrepp undgår en strikt kognitiv förklaring genom att Berg förankrar beskrivningar av denna förmåga i social och diskursiv kroppslighet och emotioner.

Boken är en framställning som driver fram teorin att socialitet föregår personlighet genom begreppsbyggande i form av språk- och medvetandeprocesser, lek och vidare insocialisering, samt Jaget, Miget och rollövertagande. Samtidigt levandegörs framställningen genom kontinuerlig exemplifiering och kontrastering mot andra teoretiker (vars teorier är komplementära eller motpoler till bokens teori). Exempelen från bland annat biografier och historiska händelser bidrar till att den stundtals begreppståta framställningen blir genomtränglig. Bergs engagemang och önskan att läsaren ska förstå lyser igenom och smittar av sig. Kanske hjälper det att jag själv är bekant med teorierna för detta är inte en introduktionsbok utan snarare en fördjupning.

Genom att koppla samman sina tidiga teoretiska utvecklingar från bland annat sin avhandling fyller Berg i de luckor som hans bok *Den lekande människan* lämnade funderingar kring: kopplingarna mellan språk, medvetande, socialisering och Själv. Det är ytterligare ett plus att denna bok reder ut subjekt-objekt dimensionerna och att framställningen även innefattar kropp och en ansats att inbegripa emotioner. Med teorin om personlighetens socialitet faller bitarna på plats och Berg skapar klarhet i de mångtydigheter som råder hos Mead och hans uttolkare. Framställningen lämnar dock några önskemål. Kopplingarna till Asplunds begrepp asocial responslöshet och abstrakt socialitet kan tydliggöras i förhållande till teorin om personlighetens socialitet. De är spännande begrepp och parallellerna till Mead är inspirerande men jag får inte riktigt satt tummen på vad de får för konsekvenser för Bergs teori. Exempelvis vill Asplund förklara socialitet medan Berg använder socialitet för att förklara personlighetsutveckling. Detta är ett intressant och fruktbart perspektiv: socialitet förklarar. Berg nämner detta i början av sin framställning och jag skulle gärna se en uppföljning.

En socialpsykologisk teori om personlighetens socialitet lockar även fram associationer till erkända personlighetsteorier, exempelvis 'Big Five', 16PF och IPIP-tester. Jag vill veta hur Berg ser på dessa och hur han med sin Meadska utgångspunkt förstår både teorierna och testerna med deras utbredda användning. Men, detta är en smaksak och det är kanske avsaknaden av ett avslutande kapitel som framförallt ska betonas här. Här önskar jag att Berg presenterade vad som är hans egen utveckling och fördjupning. Jag anar det men önskar en positionering. Exempelvis att han knyter ihop säcken kring socialitet som förklarande, att hans utveckling av Miget i form av Narrativ och Gestalt bidrar till förståelse för Självvetet likaväl som utveckling av medvetande och kommunikation, samt att han knyter samman områden från Mead som hängt lite lösa genom att Mead styckat upp dem i olika framställningar. Dessa tre exempel är några av de skäl som kommer locka läsare som är intresserade av socialpsykologi, symbolisk interaktionism, medvetandeutveckling, och insocialisering likaväl som neo-Meadianer. Jag tror boken ger behållning till samtliga och kommer ge goda

insikter och reflektioner kring socialitetens och personlighetens dialektiska process – oavsett om läsaren har en mer interaktionistisk eller mer essentialistisk hållning.

Berg ställer upp en god formulering över sitt övergripande syfte och de fyra delsyften som detta leder fram till. Dock lämnar han det upp till läsaren att 'dra ihop säcken' och utvärdera om syftena har blivit uppfyllda. Har socialpsykologins kreativa kärna utvecklats? Denna kreativa kärna avser mötet mellan biologi och socialitet utan att den ena ges företräde. Det här uppnås i boken. Dock är biologins företräde som förklaringsmodell så pass belagd att Berg behöver ta spjörn och bevisa det motsatta (att socialiteten kan ha en inverkan på biologin) och framställningen blir ibland driven på så vis att socialiteten tycks få företräde. Teoretiskt sett är de dock jämlika. Genom att skapa en ansats som skapar dialektik mellan biologi och socialitet uppfyller Berg sitt andra syfte. Denna ansats åstadkoms genom att sammanföra socialpsykologi, neurologi och kognitionsvetenskap. Boken är en tydlig inbjudan för forskare inom de olika ämnena att ta vid. Det tredje delsyftet uppnås genom den konceptualisering av Jaget och Miget som presenteras. Här ska även tilläggas den konceptualisering som görs gällande rollövertagande. Teorin om personlighetens socialitet tycks stå på dessa tre begreppsben och rollövertagande kunde fått en likvärdig roll i det tredje delsyftet. Hur gick det då med *Homo symbolicus*? Begreppet tas upp i början av boken och återkommer inte därefter. Dock är andan med hela vägen. Framställningen vilar på, förutom de tre begreppsbenen, en bordsskiva av språk- och medvetandeprocesser och dialektiken dem emellan. Ja, i vart fall om bordet ligger upp och ned så att vi får rätt ordning på torpet!

Anette Lundin, Högskolan i Skövde

***Feministiskt tänkande och sociologi: Teorier, begrepp och tillämpningar,*
Anna Hedenus, Sofia Björk & Oksana Shmulyar Gréen (red.). Lund:
Studentlitteratur, 2015**

Antologin *Feministiskt tänkande och sociologi: Teorier, begrepp och tillämpningar* vänder sig till studenter i sociologi eller närliggande samhällsvetenskapliga ämnen. Boken är uppdelad i två delar där den första syftar till att introducera feministisk teoretisk historia, feministisk vetenskapsteori och centrala begrepp (här avses framförallt kön, genus och jämställdhet). Den andra delen innehåller kapitel om tillämpningar som anges vara mer kopplade till empirisk forskning inom fält som arbetsforskning, vetenskaps- och teknikstudier och migrationsforskning, med flera. Det finns dock kapitel som tydligt överskrider uppdelningen. Exempelvis är det flera av de "tillämpade kapitlen" som också introducerar centrala begrepp och sätter dem i ett teoretiskt sammanhang. Sammantaget ger boken en mycket bred och genomgående välskrivna och pedagogisk översyn över olika feministiska perspektiv, samtidigt som flera av texterna inte stannar vid att vara redogörelser utan använder sig aktivt av precis de analytiska

verktyg de introducerar. Många av antologins texter blir på detta sätt stimulerande och konsekvent genomförda exempel på feministisk analys i sig.

Jag vill nämna några kapitel som framstår som särskilt välskrivna. Merete Hel-lums redogörelse för jämställdhet som begrepp och politik är övertygande och hon använder sig av olika feministiska inriktningar i sin historiska översikt på ett sätt som tydliggör skillnader och fördjupar diskussionen. Hon förankrar jämställdheten i juri-dik, politik och feministiska diskussioner och tar sedan ett fint analytiskt grepp om kritiken mot jämställdhetsdiskursen som gör de olika perspektiven rättvisa. Cathrin Wasshede, Åsa Wettergrens och Annika Jonssons kapitel om heteronormativitet och emotioner präglas av en hög ambition och stor bredd i de teoretiska resonemangen. Trots att en stor mängd begrepp introduceras och knyts samman ser jag detta kapi-tel som ett av de mest stimulerande och väl sammanhållna i antologin där författarna på ett kristallklart sätt introducerar centrala begrepp och exemplifierar nyanserat och konkret.

Diana Mulinari och Johanna Esseveld har samförfattat två av bokens kapitel och gör ett viktigt arbete genom att introducera både feministiskt teoretiskt arbete, samt kön och genus som analytiska begrepp för läsarna. De täcker stora områden i sina redogörelser, vilket gör att kapitlen stundtals kan tänkas fungera som en uppslagsbok för studenter som sedan kan gå vidare och fördjupa sig. Trots att viktiga feminister och deras arbete måste avhandlas på mycket litet utrymme, skapar Mulinari och Esse-veld en text som engagerar och väcker nyfikenhet. Dessutom påminner de hela tiden läsaren om att använda en analytisk blick på sammanställningen och det urval som ligger bakom. Genom att tala om *feministiskt teoretiskt arbete* snarare än feministisk teori påpekar de också att detta är något som skapas i samtal såväl inom som utanför akademien, och inte bara av de som anses vara teoretiker.

Mina kritiska synpunkter kretsar framförallt kring hur antologin som helhet han-terar ambitionen att erbjuda många olika kritiska perspektiv, dels vad gäller texternas disposition, dels redaktörernas egen positionering. Dessa aspekter ställer nämligen in-tressanta frågor kring hur vi som kritiska forskare gör när vi introducerar feministisk teoretisk historia och hur feministisk forskning använder medvetenheten om den neu-trala positionens omöjlighet.

Flera av bokens kapitel disponerar sina texter utifrån en översiktlig beskrivning av traditionell feministisk teori på området och kompletterar sedan denna bild med kri-tiska eller marginaliserade perspektiv. Linnea Brunos kapitel om familjen i välfärds-staten placerar till en början familjen i en svensk välfärdsstatlig kontext och beskriver dess situation med hjälp av begreppen produktion, reproduktion och repression. Där-efter tar Bruno upp marginaliserade perspektiv, till exempel hur föräldrpositioner ras-ifieras och barndom generaliseras och naturaliseras, och visar på ett övertygande sätt hur dessa perspektiv behövs för att ge en nyanserad bild av familjebegreppet. Uppläg-get tydliggör motsättningarna och gör kritiken begriplig mot bakgrund av det domi-nerande perspektivet så det är förstäeligt att flera av författarna väljer ett sådant upp-lägg, men det lämnar mig som läsare samtidigt med en viss frustration. Skiljelinjen mellan de 'vanliga' kvinnorna och familjerna respektive de 'andra' – de som behöver

särskilda teorier och perspektiv för att de inte är heterosexuella, vita eller uppvisar en normativ funktionalitet – blir på detta sätt skapad och upprepad om och om igen. En pedagogisk introduktion måste förstås tydliggöra bakgrunden till aktuella diskussioner, men jag hade gärna sett att fler av bokens kapitel lyckats med den sammanvävning av tradition och kritik, insider- och outsider-perspektiv som till exempel finns i Mulinaris och Essevelds genomgång av feministiskt teoretiskt arbete. Boken innehåller en återkommande medvetenhet om vikten av simultana maktkritiska perspektiv och intersektioner mellan olika förtryck, och jag hade önskat att denna medvetenhet hade tillåtits bli så genomgripande att den även fick påverka framställningen av de olika teoretiska perspektiven mer genomgående.

En liknande kritisk punkt gäller sättet på vilket antologins redaktörer använder ett reflexivt förhållningssätt till sin antologi. Det är en mindre synpunkt, men en som berör en intressant och inte helt ovanlig praktik inom feministisk forskning och jag vill därför ägna några rader åt detta. I enlighet med den intersektionella ingång som präglar stora delar av boken vill redaktörerna i inledningen synliggöra de egna utgångspunkterna och positionerar sig själva som kvinnor, vita, heterosexuella, medelklass och stadsbor – privilegierade positioner som även kontrasteras mot andra strukturer där de säger sig hamna i maktunderläge (s. 37). De reflekterar själva över att detta synliggörande möjligtvis skulle kunna väcka frågor och kritik för att vara självutlämnande. Jag är dock mindre (eller snarare inte alls) bekymrad över att det skulle vara självutlämnande, men däremot att redogörelserna av positioner får stå helt för sig självt i texten. När nu författarnas positioner lyfts upp som centrala för texten på detta sätt skulle jag vilja se att diskussionen också kopplades till hur detta kan tänkas ha påverkat textens utformning, kanske i hur call for papers spridits eller innehållet valts ut. Uppenbarligen har antologin utformats med stor omsorg om att få med många olika kritiska perspektiv och marginaliserade positioner och detta hade kunnat ställas i relation till författarnas reflektioner kring sina egna privilegier. När en uppräkningslista av positioner nu istället får stå för sig självt på detta sätt blir det inte en reflexiv praktik, utan i värsta fall en till intet förpliktigande brasklapp.

Det i antologin som istället visar en tydlig reflexiv praktik är det imponerande arbete redaktörerna och alla kapitelförfattare lagt ner på att läsa varandras texter och aktivt använda sig av dessa i sina egna kapitel med referenser till andra kapitel, vilket ökar tydligheten kring vilka teoretiska perspektiv som är sammanvävda eller kan ställas i relation till varandra. Detsamma gäller de förslag på uppgifter som avslutar varje kapitel och som i många fall elegant och pedagogiskt omvandlar de resonemang som behandlats till konkreta diskussions- eller reflektionsuppgifter för studenter. Stressade seminarieledare får på detta sätt en hjälp på vägen att verkligen använda sig av boken och kanske kan det sänka tröskeln även för den som inte känner sig så hemma i feministiskt teoretiskt arbete att ta med boken på sin kurs. Se där ett gott bidrag till spridningen av feministisk sociologi.

Catrine Andersson, Malmö Högskola

Torbjörn Friberg, *Universitetslärare i förändring: En antropologisk studie av profession, utbildning och makt*. Malmö: Universus Academic Press, 2015

Varför tänker vi universitetslärare som vi gör om studenter och lärande? Och hur hänger det samman med den utbildningspolitik som förs? Dessa intressanta frågor undersöker socialantropologen Torbjörn Friberg i en kritisk granskning av den högre utbildningen i Sverige idag. Boken tar vid efter antologin *Den högre utbildningen – ett fält av marknad och politik* som författaren tillsammans med ekonomihistorikern Daniel Ankarloo var redaktör för 2012.

Friberg är universitetslärare och genomför sitt antropologiska projekt hemma istället för att studera ett främmande samhälle. Man kan säga att han befinner sig ”hemma” i dubbel bemärkelse. Han studerar inte bara processer och miljöer i det svenska samhället utan går ett steg längre och studerar sin egen profession, universitetslärares, och förhållandet till förändringsprocesserna inom det system han själv verkar i. Han måste därmed främmandegöra det kända och välbekanta. Författarens metod för att förstå vilka processer han själv och hans kollegor i rollen som universitetslärare är del av är att ”studera igenom” (varken ”uppiifrån-ned” eller ”nedifrån-upp”) och försöka följa ett händelseflöde och se hur saker och ting tas för givet eller avfärdas.

Något särskilt har hänt inom den högre utbildningen, konstaterar författaren och ger sig ut för att undersöka varför det blev som det blev. Bakgrunden till Fribergs undersökning är att marknaden och politiken har fått mer utrymme och utövar större påverkan på universitet och högskolor. Författaren ställer det Humboldtska bildningsidealet, som innebär stor frihet för den högre utbildningen, lärarna och studenterna, mot Bologna-processens ideal om att högre utbildning måste svara mot arbetsmarknadens krav på kvalitet. Avsikten är dock inte, hävdar författaren, att försöka få till stånd en återgång till en högre utbildning med bildningsidealet som grund utan framförallt att visa på begränsningarna i det nuvarande systemet. För att studera förändringen har Friberg genomfört tio månaders fältarbete på fyra högskolepedagogiska kurser och två arbetsplatser för så kallade pedagogiska utvecklare. I dessa miljöer har han gjort deltagande observationer och intervjuat 50 deltagande lärare.

I sin analys belyser Friberg de diskurser som råder inom de högskolepedagogiska kurserna på de svenska universiteten och visar hur de pedagogiska utvecklarna förmedlar dessa diskurser i tal och skrift samt ”gör” dem i undervisningen genom att de deltagande universitetslärarna får prova på att *vara* den aktiva studentgruppen. Men vilka är de pedagogiska begrepp och idéer som hela tiden återkommer och uppfattas som självklara i de högskolepedagogiska kurserna? Enligt Fribergs analys är det *studentperspektivet*, *Constructive Alignment*, *lärandemål* och *aktiv undervisning*. Argumenten, som författaren menar har blivit common sense, ser ut så här: Dagens heterogena studentgrupp fordrar en förändring av undervisningen så tillvida att läraren släpper fokus på sig själv och sin undervisning för att sätta studentens lärande och aktiviteter i centrum. Med hjälp av Constructive Alignment, en undervisningsteknologi som har utvecklats av psykologiprofessorn John Biggs, där tydliga lärandemål, under-

visningsaktiviteter och examination hänger ihop på ett strukturerat sätt blir studenten aktiv och undervisningen effektiv och transparent. Det låter bekant och ganska rimligt – eller?

Friberg är starkt kritisk och menar att den professionella autonomi för universitetslärare har begränsats i och med Bologna-processen och de ekonomiska och politiska processer som har följt i dess spår. Vi lärare avslöjar dock inte makten som finns i den helhet som Bologna-processen representerar utan vi lär oss om delarna, som till exempel Biggs' teorier, på de högskolepedagogiska kurserna. På så vis blir det svårt, menar Friberg, att identifiera högskolepedagogik som det den är, nämligen social intervention och styrning. Lärarens eget omdöme som tidigare utgjorde ledmärke för undervisningen har övergått till ett lärarbeteende som är till för organisationen, studenterna och arbetsmarknaden. Friberg tolkar det som en avprofessionalisering och en situation där studenterna blir oroliga kunder som inte vill stöta på för mycket motstånd. Lärarna blir objekt i ett system som ställer krav på genomströmning och anställningsbarhet.

Inspirerad av organisationsteorier om hur de externa maktprocesserna i demokratiska samfund sällan skärskådas eftersom organisationerna *uppfattas som* suveräna, försöker Friberg slå hål på myten om universitetsläraren som autonom och fri. Illusionen av att vi universitetslärare skulle vara fria och autonoma gör nämligen att vi inte ser hur normerna och principerna för högre utbildning präglar verksamheten vid universitetet och att vi inte hävdar utrymmet för professionell autonomi och det egna professionella omdömet. Om det ska ske krävs alternativa teoretiska pedagogiska analyser och praktiker utformade av universitetslärarna själva. Fribergs analys är menad som en hjälp på vägen i det arbetet.

Som sig bör i en etnografisk beskrivning får läsaren sig till livs en mängd uttalanden av de pedagogiska utvecklingarna och de deltagande lärarna samt får ta del av olika episoder från de pedagogiska kurserna antropologen har observerat. För att visa på ordningen eller klassificeringen som råder på de högskolepedagogiska kurserna som Friberg deltar i belyser han, i Mary Douglas efterföljd, vad som anses vara en anomaly eller avvikande i sammanhanget. Avvikelsen handlar om ett visst motstånd mot den rådande normen och den får representera vad som inte kan sägas om utbildning och studenters lärande. Ett exempel är en lärare i 50-årsåldern som opponerar sig mot Constructive Alignment och idén att man ska sammanlänka undervisning och examination från början. Han förklarar att han inte kan veta i förväg vilka tentamensfrågor han kommer att vilja ställa. De pedagogiska utvecklingarna i studien agerar som "kulturella mäklare" mellan de nya idealen och de traditionella normerna. Med hjälp av avvikelserna presenterar författaren ett alternativ till Biggs pedagogik, nämligen det Humboldtska bildningsidealet. Avsikten är att "störa" Bologna-praktiken.

På ett förtjänstfullt sätt lyckas författaren med sin analys visa hur de högskolepedagogiska kurserna är centrala i den managementprocess universitetet går igenom, en process där ekonomiska aspekter sätts framför mer traditionella värden som är svårare att mäta. Härefter ligger studiens och bokens viktigaste ambition – att utmana *common sense* och göra oss universitetsverksamma uppmärksamma på de politiska och ekonomiska intressen som döljer sig bakom pedagogiska metoder och kursutvecklingspro-

cesser. Fribergs argumentation leder mina tankar till Sven-Eric Liedmans (2011) uttalande i *Hets! En bok om skolan*: ”Betoningen ligger på kunskapens ekonomiska värde men inte på dess värde för det goda samhället eller den enskilda individen.” Friberg menar att vi så lätt vänjer oss, anpassar oss till normerna och sällan hävdar en avvikande åsikt.

Författaren betonar att de alternativa tolkningar han efterfrågar inte är en återgång till det gamla. Ändå anar man en romantisering av det Humboldtska bildningsidealet i Fribergs önskan om ökad professionell autonomi och ökad tilltro till det egna professionella omdömet. Bildningstanken uppstod som en reaktion mot auktoritär styrning men ledde inte desto mindre till att den borgerlige mannen blev den som definierade vad som räknades eller inte räknades som bildning. Det resulterade i ett paternalistiskt och hierarkiskt system. Icke-européer och kvinnor representerade vanligtvis det som inte räknades, som Stefan Jonsson skriver i antologin *Bildningens förvandlingar* (2007). I samma antologi skriver Hans Ruin att bildning utgör en tradition som individen ärver. Den bildade människan är således inte bara fri utan också disciplinerad, anpassad till ett system som anses vara universellt. Så frågan är för vem den akademiska friheten har begränsats genom det nya idealet för utbildning? Det kan också vara intressant att fundera över om andra grupper har fått ökat utrymme och ökad självständighet i och med demokratiseringsprocesser och att aspekter av genus, etnicitet och klass har uppmärksammats.

Bildningsidealet utgjorde vidare en uppdelning mellan tänkande och praktisk verksamhet; teori ställdes mot praktik, bildning mot utbildning, och personlighetsutveckling mot yrkeskompetens. Kunskap fanns i hjärnan, inte i kroppen och rummet – en livskraftig idé i en universitetsverksamhet som ofta försiggår i seminarierum. Seminarieformen i Humboldts anda var menad som en plats för det obundna och fria kunskapssökandet men den kom även att inrymma aspekter av makt, hierarki och disciplinering. Seminarierummet är också ett abstraherat rum bortom det verkliga rummet och kropparna som befolkar det. På så vis förutsätter ”kunskapande” i traditionell mening en fjärmande process, en process som ofta skapar en skillnad mellan hur vi beskriver världen och hur vi agerar när vi befinner oss i den. Och det är där jag blir nyfiken på vad som kan göras efter denna studie. Vad skulle en etnografisk studie av vad som egentligen sker i praktiken visa? Undervisningspraktiker är trögföränderliga. Trots högskolepedagogiska kurser ser undervisningen på många ställen ut som den har gjort sedan lång tid tillbaka. Det är en sak vad som sägs och görs på de högskolepedagogiska kurserna eller vad som skrivs i kursplanerna, en annan vad som görs i undervisningssalarna.

Fribergs mål är att uppmärksamma universitetslärarna på att det inte *måste* vara som det är och han hoppas på att sådana insikter ska kunna leda till att andra perspektiv och tolkningar ska få plats i det offentliga rummet. Jag håller med och hoppas att Fribergs undersökning av likriktnings- och mätbarhetskulturen följs av undersökningar av andra maktstrukturer och undervisningskulturer inom högre utbildning.

Anette Wickström, Linköpings Universitet

Per Revstedt, *Motivationsarbete*. Stockholm: Liber, 2015

Inom diverse vetenskapsgrenar, exempelvis psykiatri och kriminologi, men även bland de vardagliga utmaningar som de socionomutbildade kuratorerna ställs inför, är det knappast överraskande att sätta motivationsproblematiken i främsta rummet. På vilket sätt kan en person i behov av vård och vägledning *motiveras* att inleda och fullfölja en behandling?

Revstedts *Motivationsarbete* grundas på tre sammanlänkade punkter: humanistisk psykologi, en stark tilltro till en till synes orubblig behandlare (*motivationsarbetaren*) samt en uppfattning av människans ”innersta natur” som konstruktiv, målinriktad och social.

Boken består av sex kapitel. Verkets kärna ligger dock i de tre första kapitlen som behandlar i tur och ordning (i) motivationsarbetets teorier, begrepp och värderingar, (ii) motivationsrelationen eller det normativa förhållandet mellan behandlaren och de klienter som agerar destruktivt (de *latent motiverade* i bokens terminologi) och sist men inte minst (iii) vägledning rörande tekniker som anses befrämja motivationsprocessen.

Motivationsbegreppet definieras som ”en strävan hos människan att leva ett så meningsfullt och självförverkligat liv som möjligt” (s. 32). En *strävan* vars källa och kraft tycks och vanligtvis förväntas komma inifrån. Alla personer är således ”innerst inne” motiverade, ty ”strävan att leva ett meningsfullt liv finns hos alla” (s. 36). Denna insiktsfulla poäng som rör motivationstillståndets immanens och inneboende är inte olik resultatet från min egen forskning kring begreppet motivation, vilket nämligen visar att individen inte står utanför motivationstillstånd samt att motivation inte utan vidare leder till handling.

Begreppet ”innerst inne” figurerar flitigt, till den mån att handlingar som styrker en skiftning i motivationen, exempelvis från destruktiv till konstruktiv motivation, får en underordnad betydelse. Vägen till manifest (konstruktiv) motivation mäts huvudsakligen med hjälp av ändringar i tankegångar och känslolägen, varför jag väljer att läsa detta som om motivationstillstånd inte direkt anknyts till handling! I mitt tycke är även detta en lysande iakttagelse, eftersom länken mellan handling och motivation bevaras utan att för den skull insistera på ett orsaks samband.

Sedermera görs en åtskillnad mellan *latent motivation* och *manifest motivation*. Den manifest motiverade människan är målet! Konstruktiva och stärkande krafter kännetecknar en *manifest motiverad* person och möjliggör den kognitiva och känslomässiga navigeringen av obarmhärtiga sociala villkor. Ogynnsamma situationer och handlingar förknippas med ett tillstånd av *latent motivation*. De människor hos vilka de destruktiva krafterna har övertaget och som aningslöst stämplas som *latent motiverade* tycks ha det svårare att handskas med det sociala livet. Trots allt upplevs dessa ”trågsiga” individer som motiverade. I själva verket handlar motivationsarbete om en återgång till det som egentligen är ”människans ursprungliga tillstånd”, vilket betyder att manifest motivation anses vara lika mycket utgångs- som referenspunkt.

Den praktiska tillämpningen av värderingar, tekniker och teorier kallas för *motivationsrelationen*. Skapad för att åstadkomma en *manifest motivation* hos klienten,

presenteras denna relation som ”den mest grundläggande förutsättningen för motivationsarbete”. Känslouttryck, i synnerhet *engagemang, hopp, tilltro, aktning, förståelse, ärlighet* präglar motivationsrelationen.

Motivationsarbetaren tycks vara en ordinär, manifest motiverad person vars engagemang möjliggör hanteringen av ”övermänskliga” krav. Mån om att ”hålla distans och inte reagera för personligt” (s. 160), skyddar motivationsarbetarens ”skal” även från de individer som hen professionellt ”känner ett positivt engagemang för”.

Motivationsarbetaren möts ofta av klientens motstånd, ett försvar som Revstedt kallar *kontaktrebusar* (vilsledande, förvirrande, bedrägliga emotionella och kognitiva undanmanövrar), vilka i själva verket står för ”en indirekt kommunikation där det finns ett dolt budskap” (s. 47). En kontaktrebus är ingenting annat än en testning, vilket undviker avvísning, smärta och uppfyller diverse funktioner men som helhet ”syftar till att vidmakthålla och stärka livskraften på bästa sätt för individen” (s. 55). Bland kontaktrebusens funktioner framhävs att *försvara mot smärta och skada, uttrycka känslor, hitta rätt person, möjliggöra ett starkt och tydligt gensvar, bygga och underhålla en relation* (s. 55).

Varje klient har sina egna *stereotypa* och *stelbenta* rebusar som förhindrar samarbetsvilja. Kontaktrebusar kan bli *oomformad* eller *omformad*. Med den förra termen åsyftas öppen kontakt, att kunna ge livskraft och livsenergi, medan den andra, omformade rebusen söker livsenergi och positiv bekräftelse. Vidare talar Revstedt om *rekyler*, som syftar på praktiskt motstånd, ett steg bakåt, en tillbakagång. Olika metoder och tekniker för att bemöta klientens många olika rebusar diskuteras, huvudsakligen *konfrontation* och *kontinuitet*. Konfrontationen utgör ”motivationsarbetets samtalsmetodik”, att *ruska om*, som Revstedt skriver.

Behandlaren ska lägga tonvikt på ”den osynliga och lidande personen som visar sig indirekt i rebusen”: uppmärksamheten riktas på det inre och icke på ”den yttre personen i form av rebusar” (s. 151). Eftersom ”motivationen för tillfället ligger i träda” (s. 36), destruktiva krafter är vägledande. Motivationsarbetarens uppgift framkommer då klart och tydligt, nämligen att erinra för den latent motiverade personen att det föreligger fördelaktiga och livsbejakande alternativ.

Fastän motivationsarbetarens medansvar är avgörande för huruvida en klient – ”den lidande människan bakom kontaktrebusen” – motiveras eller ej, har den latent motiverade kontaktrebusaren ”ett ansvar för sitt liv och handlingar, även om han inte upplever det själv” (s. 232). Med andra ord: ”För att motivationsrelationen ska uppstå måste klienten godkänna motivationsarbetarens svar på hans rebusar” (s. 141), eftersom ”[...] det hela står och faller med om han kan få klienten själv att medverka till en förändring” (s. 107).

Motivationsarbetaren ska själv vara en manifest motiverad person med starka humanistiska värderingar. Hen bemöter klienten som ett unikum. Ett stort ansvar läggs på behandlare som ska förstå sig på klientens förstörda inre. Å andra sidan behöver behandlaren inte alltid ”vara absolut säker på sin sak” (s. 149). Det ”finns inga krav på att han bör känna på ett visst sätt gentemot klienten” (s. 150), vidare föreligger bekräftelsen för en bra insats inom behandlaren själv!

Oavsett den professionella skyddsdräkten och erfarenheter av rekyler och kontaktrebusar, agerar motivationsarbetaren utifrån ”den positiva människosynen”. Ibland, under det som kallas *demotivationsprocessen*, sviker förnuftet. Behandlaren slutar då vara öppen mot sig själv och överger sin ”professionella distans”.

På grund av verkets namn, *Motivationsarbete*, kan det kännas lite märkligt att veta att individen redan är motiverad och att det som motivationsarbetaren egentligen syftar på är att genom en *motivationsrelation* utmana klienten att skifta riktningen eller ge upp en destruktiv livsbana, således för motivationsarbetaren att medvetandegöra vikten av gynnsamma livsval. Poängen är att åstadkomma en inre förvandling av klienten. Vi vet att ”[i]ngen kan bestämma över en annan människas känsloliv” (s. 226), vilket innebär att klientens medgörlighet och viljan att delta – att ge upp motstånd – verkar högst väsentligt. Hårdraget kan man påstå att behandlaren inte motiverar, snarare ger anledningar som kan åstadkomma en skiftning i klientens motivation om hen är med på leken!

Man kan påtala att likhetstecken inte alltid kan sättas mellan *latent motivation* och destruktiva handlingar, ty individer med en slumrande eller vilande motivation, till exempel *svårt att komma igång, svårigheter med att välja*, inte nödvändigtvis hör till samma kategori som individer som rutinmässigt omfamnar förstörande och nedbrytande livsval. Vilka parametrar används och vem definierar termerna? Kan det vara så att på grund av sociala omständigheter väljer individen att leva på ett destruktivt sätt, det vill säga som latent motiverad? Då handlar det hela inte om att motivera, snarare att förmå en individ att vilja leva med både de rådande sociala orättvisorna och maktordningarna samt att bemöta den förstörelse som en olycklig, kärlekslös och utsatt uppfostran inneburit. Att vara *manifest motiverad* kan tolkas som ett engagemang (konformitet?) med ett slags normativt, ”socialt accepterat” tillvaro – som Revstedt är medveten om (s. 38–39), men det kan även hända att dagens konstruktiva hållning förvandlas till morgondagens destruktiva sådan!

Motivationsarbetare som vi introduceras till verkar utsatt, ömsom en kapabel, gränssättande professionell ömsom en känslomässigt engagerad, ordinär och måhända osäker person. Trots det måste behandlaren klokt bemöta den unika klientens motstånd i form av rebusar och rekyler. Emellanåt tycks det som om motivationsarbetaren kan förebrås närhelst behandlingen misslyckas. Att dra sig ur eller att anta utmaningen? Kan den obegränsade optimismen vid något tillfälle te sig kontraproduktivt? Nu kan det också tänkas motstridigt att den humanistiska behandlaren ”orkar vara engagerad utan att klientens ångest och destruktivitet kommer innanför hans eget ’skal’” (s. 122) samtidigt som denne sägs ”inte kan undvika att känna smärta i form av avståndstagande till klienten, hopplöshet, oro, rädsla och bristande självtilit” (s. 128).

Den engagerade humanistiska ståndpunkten, beundransvärd i sig, förbiser sociala relationer och mekanismer som bidrar till och understödjer likväl latent som manifest motivation. Aldrig blir Revstedt mer medveten om sociala villkor och betingelser som när han kortfattat talar om manliga och kvinnliga klienter. Då nämns mansdominansen och patriarkatet. Utifrån ett mer utpräglat sociologiskt perspektiv kan det

kännas som om faktorer som kan verka avgörande för både diagnos och behandling, såsom maktordningar, normativa förväntningar, stämpling, anpassning och till och med samhällsform, lämnas utforskade. Frånsett dessa tillkortakommanden, påträffas i detta verk ett överflöd av ”praktisk visdom” för en socialarbetare att tillgå.

Luis Adolfo Conde-Costas, Högskolan Dalarna

Sociologins teoretiker, Lucas Gottzén & Ulrik Lögdlund (red.). Lund: Gleerups, 2014

Boken *Sociologins teoretiker* är ett resultat av ett tioårigt samarbetsprojekt som har sin upprinnelse i två doktorandkurser. Boken vänder sig till högskolestudenter som möter sociologi för första gången och är tänkt att erbjuda läsaren ”ett första steg i ett fördjupat studium av varje enskild teoretiker” (s. 20).

I ett introduktionskapitel, författat av Tommy Svensson och bokens redaktörer Lucas Gottzén och Ulrik Lögdlund, ges en övergripande beskrivning av sociologiämnets framväxt, utveckling och utbredning. Här diskuteras också frågor kring urval av teoretiska förgrundsgestalter där författarna konstaterar att introducerande översiktsverk många gånger ansluter till en sociologisk kanon. En sådan kanon innebär att den aktuella tidsandan påverkar vilka teoretiker som ses som betydelsefulla för sociologiämnets kunskaps- och teoriutveckling och vilka som ges nedtonad status eller rent av förtigs. Ett framträdande drag i läroböcker som tar fasta på ämnets förgrundsgestalter är att porträttgalleriet domineras av vita män från Nordamerika och Västeuropa. Det förhållandet bekräftas också i denna bok där Jane Adams som enda kvinna tar plats bland tretton män. I introduktionskapitlet framhåller författarna också att urvalet inte på något sätt ska förstås som heltäckande eftersom teoriutveckling under det sena 1900-talet engagerat ”en mängd sociologer av olika kön, sexualitet och härkomst” (s. 19). Boken ska därför inte läsas som ett ”fullständigt galleri av sociologiska teoretiker, och inte ens en komplett bild av varje teoretiker” (s. 20).

I boken presenteras 14 teoretiker av en författargrupp som utgörs av 13 personer verksamma inom discipliner såsom sociologi, pedagogik och socialt arbete. Bokens redaktörer svarar för en väsentlig del av innehållet och har tillsammans skrivit om Karl Marx. På egen hand presenterar Lucas Gottzén även Max Weber, Jane Adams och Antony Giddens medan redaktörskollegan Ulrik Lögdlund skrivit om Charles Horton Cooley och Erving Goffman, den sistnämnda teoretikern i författarpar med Beata Bergkvist. Övriga teoretiker som behandlas är: Émile Durkheim (av Daniel Persson Thunqvist); George Simmel (av Margareta Bredmar); George Herbert Mead (av John Boman); Talcott Parson (av Werner Schirmer); Harold Garfinkel (av Michael Tholander); Michel Foucault (av Satu Heikkinen); Jürgen Habermas (av Fredrik Sandberg och Per Andersson) samt Pierre Bourdieu (av Sofia Nordmark).

Teoretikerna presenteras huvudsakligen i kronologisk följd men kapitlen behöver

inte nödvändigtvis läsas i bestämd ordning. Möjligheten till valfri läsning underlättas av att samtliga kapitel utvecklats efter en generell logik som följer genom hela boken. En egen vald läsordning underlättas dessutom av bokens sak- och personregister vilket gör det lättare att orientera sig mellan bokens olika kapitel. Varje kapitel inleds med en presentation av huvuddragen i den aktuella teoretikerns perspektiv vilken övergår i en läsanvisning för kapitlet i sin helhet. Därefter ges en kort levnadsbeskrivning om teoretikerns personliga förhållanden och hur denne etablerade sig inom vetenskapssamhället. Detta biografiska avsnitt följs av en redogörelse över teoretikerns betydelsefulla verk och vad som utgör dennes unika bidrag till sociologisk teoriutveckling. Huvuddelen av varje kapitel uppehåller sig kring teoretikerns centrala begrepp och perspektiv vilka då också förklaras mer ingående. I ett avslutande avsnitt jämförs teoretikerns position i förhållande till andra sociologiska tänkare. Sådana jämförelser blottlägger konfliktytor mellan olika teorier men kan också diskutera likhet och släktskap mellan olika traditioner. Andra aspekter som diskuteras är vilken betydelse det teoretiska bidraget har för nutida analyser av samhällsfrågor. I de fall det är möjligt refererar författarna till varandras kapitel i denna diskussion vilket bidrar till att avslutningsavsnitten kan ses som överbrygningar mellan bokens olika kapitel.

Boken är intressant och fyller en viktig funktion då den aktualiserar ett sociologiskt idéarv för nya läsare. Teoretikerna presenteras på ett begripligt sätt utan att författarna väjer för att teorierna samtidigt kan vara svårbegripliga och krävande att ta till sig. Läsaren påminns också om detta förhållande med kommentar som att det ”är spännande, om än tidskrävande, att läsa och tolka Foucault” (s. 193) eller som då Habermas introduceras som ”inte helt lättillgänglig” (s. 221).

Det är bra att redaktörerna klargör att de valda teoretikerna visar på ett västerländskt och manligt dominansförhållande över sociologiämnet. Samtidigt framstår just detta urval som förväntat i en studie som tar fasta på ämnets klassiska förgrundsgestalter. Noterbart är dock att Jane Adams som enda kvinnliga teoretiker är den som presenteras i bokens kortaste kapitel. Denna iakttagelse när det gäller synliggörandet av kvinnliga sociologer framstår som angelägen att diskutera även fortsättningsvis. Av den aktuella bokens 13 författare är nio män och fyra kvinnor.

Det är en grannliga uppgift att skriva enkla och introducerande texter om teoretiker som av sin egen samtid och av senare uttolkare gett upphov till debatt och tolkningsstrider. Flera av de begrepp som behandlas är också svåra att förenkla utan att tappa sin betydelse av att vara ett viktigt teoretiskt bidrag. I avsikt att boken ska fungera för studenter som inte tidigare läst sociologi har boken granskats och diskuteras i seminarium. Av samma skäl har också vissa kapitel prövats i undervisningssammanhang där studenter bidragit med synpunkter på hur pass väl texter förklarar begrepp för personer som inte har några direkta förkunskaper i sociologiämnet. Uttryck för att författarna vill nå sin tänkta läsare är att de lagt sig vinn om att förklara begrepp i direkt anslutning till att de introduceras. Ett annat grepp som underlättar förståelsen är när abstrakta begrepp förklaras mer konkret, exempelvis som när Tholander förklarar begreppet ”accountability” (redovisningsskyldighet) (s. 161).

Det är svårt att bedöma hur studenter utan tidigare förkunskaper av sociologi-

ämnet kan tillgodogöra sig bokens innehåll. Speciellt gäller det avsnitt där teoretikerna relateras till olika skolbildningar, exempelvis då Luhmann jämförs med Parsons: "Även om Luhmann är inspirerad av Parsons kan man inte påstå att han endast uppdaterat Parsons teori på det sätt som neofunktionalisterna försökte göra. I stället presenterar Luhmann en helt egen teori, men det är först när man är någorlunda välbekant med både Luhmanns och Parsons arbeten som det blir uppenbart var den tidigare hämtat mycket av sin inspiration" (s. 150).

Mitt huvudintryck är att boken balanserar mellan ambitionen att introducera teori samtidigt som författarna för fördjupande resonemang. Med rikliga referenser till originaltexter och andra författares referensverk över teoritraditioner blir boken också läsvärd för personer som redan är bekanta med sociologisk teori. Med tanke på bokens ambition att introducera sociologi för nya studenter uppfattar jag att boken skulle vunnit på att ha ett avslutande och uppsummerande kapitel. I de olika kapitlen förs flera diskussioner som berör centrala skiljelinjer mellan olika teoretiker. Ett avslutande kapitel skulle då med ett samlat grepp kunna fungera uppsummerande rörande hur teoretiker förhåller sig frågor som till exempel relationen mellan struktur och aktör, om världen ska ses som reell eller socialt konstruerad, betydelse av makt och skiljelinjer mellan konsensus- eller konfliktperspektiv etcetera.

Hur fungerar då boken i sitt tänkta undervisningssammanhang? Här vill jag skilja på studenter som läser sociologi som huvudämne och studenter som möter sociologisk teoribildning som ett av flera perspektiv inom sina respektive utbildningar. För den sistnämnda gruppen, exempelvis studenter inom socialt arbete eller lärarstudenter med inriktning mot samhällskunskap, uppfattar jag boken allt för snäv i sitt fokus på enskilda teoretiker. För sådana studentgrupper fungerar boken sannolikt bättre som fördjupningslitteratur efter att någon annan kursbok väckt intresse för en viss teoretiker. För studenter som läser sociologi som huvudämne eller har ett stort intresse för sociologisk teoribildning framstår boken som ett välkommet bidrag. De initierande genomgångarna av ämnets klassiska förgrundspersoner innebär att det är en bok man med fördel kan återvända till flera gånger under sin utbildning. Behovet av att erbjuda sådana studenter ett uppsummerande och sammanfattande kapitel kanske heller inte är lika stort då de med ökade insikter om den sociologiska terrängen kommer rita egna kartor.

Björn Jonsson, Högskolan i Jönköping